

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אין יכול לחזור בו ... מכי דייש אמצרי ... אפי' באחריות נמי דאמר ליה אחוי מירפך ואשלם לך..... 1
- ב. ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין..... 3
- ג. לשני אחים שחלקו ונטל אחד קרקע ואחד כספים ובא בעל חוב ונטל קרקע דאזיל האי ושקיל פלגא בכספים בהדיה ... בטלה מחלוקת..... 4
- ד. האחים שחלקו לקוחות..... 5
- ה. בהידור מצוה עד שלישי במצוה ... שלישי מלגיו או שלישי מלבר תיקו ... מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא..... 6
- ו. כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם מה שאין בן באש ... שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב..... 9
- ז. שהשור משלם את הכופר וחייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין בן בבור..... 10

דף ט.

א. ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אין יכול לחזור בו ... מכי דייש אמצרי ... אפי' באחריות נמי דאמר ליה אחוי מירפך ואשלם לך

המוכר קרקע¹ לחבירו, ואחר שקנה הלוקח באחד מהדרכים שקונים בהם, קודם שמשתמש בה יצאו עליו מערערים², הרי זה יכול לחזור בו, ו"א³ אפילו נתן דמי הקרקע, הרי זה יכול לחזור בו, שאין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנה בו ובאין תובעין לקחתו ממנו, לפיכך יתבטל המקח ויחזיר המוכר את הדמים ויעשה דין עם המערערים, וי"א שדוקא כשעדיין לא נתן המעות, ואז אם לא נתברר הערעור, אלא שבא אחד ואמר יש לי עדים ושטר א"צ ליתן מעות, אבל אם כבר נתן הדמים אפילו אם רואין הב"ד אמתלא גמורה, יכול

¹ שו"ע ונ"ב חו"מ רכו ה

² בר"ן הביא בשם הרמב"ן דאם נמצאת שאינו שלו אין יכול לחזור רק כ"ז שלא נטלו ויכול זה להחזיר השדה אבל אם כבר טרפן ממנו אין יכול לחזור אם הי' שלא באחריות. הי' רע"א שם

³ סמ"ע שם י בדעת המחבר כדעת הרמב"ם, באר הגולה ז

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

לומר אחוי טירפא, כלומר הראה לי את שטר ה"טירפא" על השדה, לאחר שהעוררין יטרפו ממך את השדה בדין, ויכתבו לך בית דין "שטר טירפא", שזכו המערערים בדין בשדה זו וטרפו אותה מידך כדין לפי שהיא מגיעה להם, אזי אשלם לך עבור האחריות. אבל כל זמן שלא עשו כן, אינך יכול לבטל את הקנייה, כי השדה שלי היתה, וודאי לא יזכו בדין, ואינך רשאי לעכב מעותי בדרך משום חשש זה, ועליך ליתנם לי. אם לא שהשטרות הן מקוימים.

ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא, אינו יכול לחזור בו אלא עושה דין עם המערערים, ואם יוציאו מידיו בדין, יחזור על המוכר כדין כל הנטרפים. אפילו דש המיצר שלה, י"א⁴ שהיינו שדש קרקעית המיצר מגבהותו ומשוהו לשאר השדה, ועירבה עם העפר, ושזהו תיקון השדה, ובמעשה תלוי עיקר הקנין, ואינו יכול לחזור בו. וי"א⁵ שאפילו אם הולך על מיצר השדה לראות אם היא כאשר אמר לו המוכר, וגם לראות מה היא צריכה אינו יכול לחזור בו.

וכל זה בעירעור שלא נתברר עדיין לגמרי, אלא שבי"ד רואין שיש אמתלא בדברי המערער, כגון שבא אחד וערער ואמר שדה זו גולה ממני ראובן ואביא עדים, או שאמר יש לי חוב על ראובן ויש לי שטר עליו ואומר שרוצה לקיימו, אבל אם לא יצא אלא קול בעלמא, אפילו לא נתקיים המקח לגמרי, אינו יכול לבטל המקח בשביל דברים בעלמא.

ואם לא נתן⁶ המעות ונתברר הערעור, כגון שהראה שטר אף על פי שאינו מקיים אפילו דש כבר אמצרא⁷ א"צ ליתן המעות. אבל אם כבר נתן המעות אלא שעדיין לא נשתמש בה כלל, על אף נתברר הערעור שהראה שטרות ואינן מקוימין, אין הלוקח יכול לחזור ולהוציא המעות מיד המוכר עד שיהיו שטרות מקוימין לגמרי.

⁴ דעת הרמב"ם והמחבר ודאי פליגי על הרא"ש שהא לדעתם דאיירי בכבר נתן מעות כנ"ל ואפ"ה רק במעשה גדול כזה אינו יכול לחזור, וא"כ כ"ש בלא נתן מעות שיכול לחזור, ואולי אפילו במעשה גדול כזה.

⁵ דעת הרא"ש, וכ"ש במעשה גדול כהרמב"ם שאינו יכול לחזור

⁶ דעת הרא"ש שם בסמ"ע ס"ק יא ובנתי"ה"מ ח

⁷ וצ"ע האם דוקא דייש אמצרא שהלך לראות מיצריו כפי הרא"ש בדייש אמצרי, חוזר, אבל אם עשה מעשה בגוף השדה אינו חוזר או דילמא כיון שלא נתן מעות ל"ש וצ"ע

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אם חזר בו הלוקח מחמת עירעור, ובטל המקח ברשות בית דין⁸ ואפילו אם לא חזר עדיין, רק שנתנו הב"ד רשות להלוקח לחזור, אף על פי שנתבטל אח"כ העירעור, ביטול המקח במקומו עומד ושניהם יכולין לחזור בהן.

ערעור שבא על השדה מחמת המוכר שיצאו עליו חובותולא בגוף השדה, שבאו ואמרו שהמוכר חייב להם והמוכר אומר שיש לו שוברים על החובות, הרי זה מיקרי ערעור ויכול הלוקח לחזור בו ואפילו מקצת המעות שכבר נתן להמוכר על המקח צריך להחזירם לו בעינם¹⁰, שאין זה רוצה לקנות דבר שצריך לשמור שוברו לעולם, שאם יאכלו העכברים את השוברים או ישרפו יפסיד הקרקע ולא תועיל לו חזקה נגד בעל חוב¹¹.

אסור למכור לחבירו¹² קרקע או מטלטלין שיש עליו עוררין עד שיודיעו, שאע"פ שאחריותו עליו, אין אדם רוצה שיתן מעותיו וירד אח"כ לדון עליו או שיהיה נתבע מאחרים עליו.

ב. ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין

כבר התבאר שכשבא הניזק לגבות נזקיו, גובה מיטב שדהו ומיטב כרמו של המזיק, ומ"מ אם יש למזיק מעות מזומנים ורוצה לשלם, אין הניזק יכול לתבוע שיפרע לו בשוה כסף¹³, ואם אין לו מעות, או שיש לו אלא שאינו רוצה לפרוע כי אם בשוה כסף, ויש לו מטלטלין וקרקעות, יש אומרים

⁸ , ואם נתבטל הערעור קודם שנתנו הב"ד רשות לחזור בו, לא מצי הלוקח לחזור בו, אם לא שהערעור היה מחמת שיצא שטר חוב על המוכר והשט"ח אינו לפנינו לקרעו, דבזה כתב דלא מהני כתיבת שובר. סמ"ע שם יב.

⁹ נתיב"מ שם ט

¹⁰ ולא אמרינן בו ידו על התחתונה ליתן לו קרקע כשיעור המעות שנתן וכמ"ש הטור והמחבר בסימן ק"ץ [טור סעיף י"א ומחבר סעיף י"ז], דשאני הכא דאנן סהדי דלא הקדים זה קצת מעות כדי לקיים מקצת המקח, וכמו שהאריך בזה הטור בשם הרא"ש בתשובה זו שכתב מור"ם בדין זה. סמ"ע יג.

¹¹ אף על גב דנבי אבד מלוה את השטר קי"ל [ס"י נד] שכותבין שובר וזה צריך לשלם, שאני התם כדמפרש טעמא אבד שטרו של זה יאכל הלה וחדרי, דכיון שאנו יודעין שחייב לו לא יפסיד זה מעותיו בשביל שהפסיד שטרו, ואף על גב שגם הלוה צריך לשמור שוברו שמא ימצא המלוה שטרו ויגבה ממנו פעם שנית, היינו משום דאמרינן עבד לזה לאיש מלוה וזקוק הוא לזה מאחר שהמלוה עשה עמו טובה, אבל בנדון זה למה נכופ ללוקח להוציא מעותיו לקנות קרקע להיות זקוק לשמור שוברו לעולם, ודאי אדעתא דהכי לא קנה לוקח מעיקרא.

¹² שו"ע ונו"כ שם ו

¹³ ש"ך סימן תיט סוף סק"ג וט"ז שם, וכמו שאמרו בגמרא או כסף או מיטב, דגם כסף מיטב הוא, ודלא כדעת הרמ"ה שהוא יחיד בזה, ולא דמי להלואה שחייב לפרוע מעות כשיש לו, דאת שהלואה משלם לו, משא"כ בנזקין ועי' תרומת הכרי.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

שהברירה ביד המזיק לפרוע במה שירצה¹⁴, ויש אומרים¹⁵ שמעיקר הדין צריך המזיק לפרוע במטלטלין.

כשבא לפרוע במטלטלין¹⁶, יכול לפרוע במה שירצה המזיק¹⁷, שלגבי מטלטלין כל מילי מיטב הוא, ואפילו סובין, ושומתן כדין שומת פרעון הלואה בשוה כסף.

ג. לשני אחים שחלקו ונטל אחד קרקע ואחד כספים ובא בעל חוב ונטל קרקע דאזיל האי ושקיל פלגא בכספים בהדיה ... בטלה מחלוקת

¹⁴ סמ"ע וב"ח בדעת הטושו"ע סימן תיט סעיף א, וכשיטת ר"ת, ולא דמי להלואה כשיש לו קרקע ומטלטלין שצריך לפרוע מטלטלין, דשאני התם שמעיקר הדין צריך לפרוע במעות, ואם אין לו צריך לפרוע הדבר היותר קרוב למעות והיינו מטלטלין, משא"כ בנזקין, ועי' פנ"י ריש ב"ק.

¹⁵ ש"ך שם (ודו"ק בדבריו בסימן שפח ס"ק יב, והסמ"ע שם סק"ד לשיטתו), וכן דעת הלבוש, ועיי"ש שהאריך להוכיח שכן עיקר לדינא, וגם המ"ז כתב שכן דעת הטושו"ע, אלא שלענין הלכה כתב שאין כח לכפות למזיק שיתן לו מטלטלין נגד דעת ר"ת, ובערוה"ש האריך להוכיח שהעיקר כדעת הסמ"ע ובתרומת הכרי מוכיח בדעת הש"ך.

¹⁶ שאין לו קרקע או שאינו רוצה לפרוע בקרקע לדעת הסמ"ע, או שהניזק מתרצה לקבל מטלטלין לדעת הש"ך.
¹⁷ שו"ע ונו"כ תיט א.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אחים שחלקו¹⁸ נכסים שנפלו להם בירושה, ואח"כ בא בעל חוב של אביהם, וגבה כל¹⁹ חלקו של אחד מהם²⁰, בטלה החלוקה, וחולקים הכל²¹ מחדש.

ד. האחים שחלקו לקוחות

כבר התבאר במסכת גיטין דף כה. ודרף מה. שקיימא לן להלכה בדאורייתא אין ברירה כלומר כלומר שדבר שאינו מבורר עכשיו ומתברר אחר כך, אין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע. לפיכך האחין שחלקו²² בלקוחות הן²³

¹⁸ שו"ע ונו"כ שם קעה ה ועי' בפרק י (הערה קז) מ"ש בזה מדין ברירה, ועי' פרק ח (הערה יא).
¹⁹ שנמצא שהוא של בע"ח למפרע, וכיון דאין ברירה הרי הם בלקוחות באחריות, ונמצא שיכול לומר נתתי לך שדה שאינה שלי כמבואר כאן ובב"ב קז. ועיין תוס' גיטין מה. ולפי"ז כתב הנה"מ דהיינו דוקא כשנטל הבע"ח כל חלקו, שאם לקח רק מקצת חלקו, יכול לקיים המקח וליקח מעות, דהוי כנמצא חצי שדה גזולה, וכמבואר בסימן קפב (סעיף ח) במקח שבטל מקצתו שרק חלקו יכול לבטל המקח, וה"נ זה שגבו ממנו הוא חלקו, שאם נתרצה במעות המקח קיים, וכן בסימן רלב בסמ"ע (סק"ב) מבואר שאם רוצה להשלים המקח, המקח קיים. אולם מדברי שאר הראשונים לכאורה נראה דלא תליא כלל בדין ברירה, אלא דהלכה כרב כמ"ש בגמרא (שם), וגם בדין אונאה שאמרו בגמרא לקוחות הן לא הוזכר ענין ברירה, וכן בדין דרך וסולמות, ובטו"ש"ע במקומות אלה לא הוזכר דין ברירה, ועי' ברא"ש בפסקיו (נדרים ריש פרק השותפין) שהאריך בזה.

ועיין פתחי חושן חלק ז פרק י הערה קז

²⁰ כגון ששדה זו אפותיקי, או שהיה די בשדה זו, וכיוצא בזה באופן שאינו יכול לדחות הבע"ח אצל שאר האחים, אבל בלא"ה אינו יכול לגבות מאחד, כמ"ש בשו"ע (סימן קז סעיף ז), ועי' בקצה"ח (שם סק"ט) ובנה"מ (סימן קלב סק"ב), ועי' שו"ע (יו"ד סימן ששה סעיף כו) בדין חיוב ה' סלעים של פדיון הבן שנתחייב ומת, וחלקו הנכסים שגובה משניהם, ועי' בנו"כ (שם), ועי' קצה"ח (סימן קח סק"א), ובנחל יצחק (סימן לט בדיני שעבודא דאורייתא סימן ד). בי"ש"ש (פ' שור שנגח בדיני ברירה) הקשה איך גובה מלוה ע"פ מן היורשים, והרי קיי"ל אחים שחלקו לקוחות הן ומע"פ אינו גובה מלקוחות, ובתומים (סימן למ) תירץ דכיון שמעיקר הדין שעבודא דאורייתא, ורק מפני פסידא דלקוחות, ביורשים אוקמוה אדאורייתא, ועי' דברי משפ"ט (סימן קיא סעיף כ).

²¹ ועי"ש בכנה"ג על הטור אות ד שכתב הילכך שני אחין שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספין ובא בעל חוב ונטל את הקרקע דינא הוא דאזיל האי ושקיל פלגא דכספיה ולא מצי אידך למימר להכי נטלתי כספיה דאי (מגנבי) [מגנבי] לא משתלמת מינאי הרי"ף והרא"ש הנ"י בפ"ק דב"ק. אבל ריא"ז, הובאו דבריו שם בשלמי הגבורים, כת' שני אחין שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספיה או שאר מטלטלין ובא בעל חוב של אביהם וטרף מהם קרקע בחוב של אביהם לפי שאינו יכול לגבות מטלטלין שמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב הרי זה שנטל קרקע חלקו הפסיד ואין בעל המטלטלין משלם לו כלום שאו' לכך נטלתי המטלטלין שהם נוחין לאבד יותר מן הקרקע כדי שלא יהיו משועבדין לבעל חוב. ע"כ. ואיכא לאקשווי עליה דכיון דאיפסי' הלכתא בפרק בית כור הלכתא כרב דבטלה מחלוקת הרי הוא כמי שלא חלקו והוורין וחולקין בשוה וכמ"ש הרי"ף ז"ל. ונראה דס"ל לריא"ז דלא אמרינן בטלה מחלוקת אלא כשחלקו קרקעות אבל חלקו קרקעות ומטלטלין ונטל זה מטלטלין כיון דאיכא טעמא לומר להכי נטלתי מטלטלין אף על פי דנוחין לאבד כדי שלא אשתעבד לבעל חוב לא אמרינן בטלה מחלוקת. וכן מצאתי בספר התרומות שער ג"ה ח"ג. ועיין שם בג"ת. ואף על פי שמדברי התוס' נראה בהפך דאדרבא חלקו מקרקעי ומטלטלי עדיפא לענין בטלה מחלוקת מחלקו קרקעות, ריא"ז ס"ל כדכתבינן. ועיין בספר המאור ובהשגות הראב"ד ז"ל על ספר המאור שכתב שסברת הרי"ף ז"ל עיקר. ולאחר שתקנו רבנן בתראי למגבה ממטלטלי בטלה מחלוקת.

²² רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יא הלכה כ

²³ שו"ע ונו"כ קעג ג

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

ומחזירין זה לזה חלקו ביובל²⁴. ומשחלקו לא נשאר לאחד מהם זכות בחלק חבירו, אף על פי שהיה מקודם²⁵, ואין להם טענת חזקה במה שהשתמש אביהם, בחלק זה לצורך החלק האחר. כגון שחלקו שתי שדות זה לקח לצפון וזה לדרום, והיה אביהם רגיל לפנות לו דרך ליכנס מזו לתוך זו, אינו יכול לומר לו דרך לי עליך אף על פי שאין דרך אחר אלא זה²⁶.

דף ט:

ה. בהידור מצוה עד שלישי במצוה... שלישי מלגיו או שלישי מלבר תיקו... מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא

הידור מצוה עד שלישי²⁷, אפילו מי שאין חייו נדחקים א"צ לבזבו יותר משליש²⁸. אולם מי שיוסיף יותר על שלישי יפרע לו הקדוש ברוך הוא בחייו בעוה"ז²⁹. וי"א³⁰ שבאיש אמיד שנתן לו הקדוש ברוך הוא הון, צריך להוסיף בשביל הידור אפילו יותר משליש.

²⁴ שחיישי' שמא כל א' נטל חלק חבירו, והוי כלוקח והייב להחזיר לו מספק, דספק דאורייתא לחומרא, וכל שנת היובל אין נוטלין מתחלה אלא תהי' בין שניהן מספק שהרי א"א למכור כל שנת היובל, אולם אח"כ חוזרין וחולקין כבתחלה שהרי ספק הוא שמא אין ברירה ולא הוצרכו רק לקיים מצות חזרה ואח"כ חוזרין ונוטלין כבתחלה ואפי' מסכימים שניהן שלא להחזיר לא מהני דהא מצוה עליהן להחזיר מספק כמו בכל מכירה דרך אמונה שם צ"ט

²⁵ והטעם בכולן משום דמה שהיה מוחזק אביהם או המוכר בכל אלה, אין על זה דין חזקת תשמישין ונזקין, שהרי שניהם היו שלו, ורק עתה משחלקו חל עליהם שם מוזק ואין כאן חזקה. סמ"ע ח שם

²⁶ ש"ך שם ד מהרשב"ם

²⁷ שו"ע ונו"ב או"ח תרנו

²⁸ מ"ב שם ו ושער הציון ז ממהרש"ל כפירוש רש"י והתוספות והרא"ש בסוכה והרי"א ז שם והרשב"א בשיטה מקובצת בבא קמא ולא נזכר שום נפקא מיניה בענין זה בין מי שחי חי דוחק או לא, לעולם אין צריך להוסיף יותר משליש ואפילו אם הוא איש עשיר.

²⁹ ושחו מה שאמרו בגמ' בגמרא עד שלישי משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא ופירש"י עד שלישי משלו דהיינו אותו שלישי שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם אבל מה שיוסיף יותר על שלישי יפרע לו הקדוש ברוך הוא בחייו.

³⁰ דעת הרמ"ה והנמוקי יוסף, וכן כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, עיין שם שפרשו כן דברי הגמרא, והעתיקם גם הב"ח.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

י"א³¹ שדין זה שאם קנה³² מצוה בשיעור מצומצם או שכשרה בדיעבד³³, מצוה להוסיף עד שלישי³⁴, ממה ששילם עליה כדי לקיימה בשיעור מרווח, או לקיימה לכתחילה, ומצוה להחליפו באחר. וי"א³⁵ שדין זה הוא כשיש לפניו שתי אפשרויות האיך יקיים המצוה יבחר המהודרת יותר כשמחירה עד שלישי יותר, משאינה מהודרת. אבל אם כבר קנה אחת, ואחר כך נודמן השניה אינו מחוייב להחליפה ולהוסיף המקח, וי"א³⁶ שגם אם כבר קנה והזדמן להחליף למהודר יותר צריך להחליף ולהוסיף, כשמחירו עד שלישי יותר.

אולם אם אינו יכול להחליף, לכו"ע אינו חייב לקנות עוד אחד, כשיש לו אחר אם לא שיש לו קונים שרוצים לקנות את הקטן שיש לו³⁷.

ואם יש חשש פסול במצוה שתלוי בפלוגתא דרבוותא, אף שהלכה שכשר, בזה לכו"ע צריך לקיים הידור מצוה עד שלישי, לקנות אחר לצאת כל הדיעות³⁸.

לפיכך מי שקנה אתרוג³⁹ שהוא כשיעורו לצאת בו, כלומר כביצה מצומצם ולא יותר, ואח"כ מצא גדול ונאה ממנו, לדעה הראשונה מצוה להוסיף עד שלישי מדמי הראשון, כדי להחליפו ביותר נאה ממנו, כגון אם קנה הראשון בששה יוסף שנים⁴⁰ ויקנה זה בשמונה, כדי שלא יברך על אתרוג מצומצם, אבל אם הראשון הוא גדול ונאה יותר משיעורו מעט, אין צריך לקנות

³¹ שיטת ר"ת ולפי שיטה זו אם גדול יותר מכשיעור אף על פי ששניהם באים לפניו כאחד לקנות מ"מ א"צ לקנות ההדר ומדסתם השו"ע כסברא זו משמע דהכי ס"ל להלכה שהיא שיטת הרא"ש. בה"ל שם בצמצום

³² אף דברא"ש דבבא קמא לא נזכר שקנה, אכן מאחר דפירוש זה הלא הוא של רבנו תם, וידוע מן הסמ"ג שהביא זה בשם רבנו תם, נזכר שם דין זה בשכבר קנה, וכן בטור נזכר שכבר קנה, לכן סתם המחבר כן. שער הציון שם א

³³ דגם בספר תורה יש שיעור איך שצריך לעשות אותה לכתחלה ואיך שיוצאין בה על פי הדחק, עיין ביורה דעה סימן רע"ב ורע"ג סעיף ה, ולענין שופר לעיל בסימן תקפ"ו סעיף ט. שער הציון שם ג

³⁴ מלניו שלישי תוך הדמים, כלומר אחד חלקי שלוש, ושליש מלבר נקרא כשחולק הדמים לשנים, ומוסיף חלק שלישי דהיינו שמוסיף ג' דינרין. ויש מחמירין שצריך להוסיף שלישי מלבר. (ר"ן [והובא בביאור הגר"א] ורוקח ומהרש"ל ומהרי"ט, וכן כתב הב"ח דיש להחמיר [אכן מה שהביא ראיה מטור דסבר גם כן להחמיר, דבריו תמוהין, כמו שכתב בבכורי יעקב] מ"ב ושער הציון שם ד

³⁵ דעת רש"י בסוגיא לפי הבנת הב"י שער הציון שם ב

³⁶ בביאור הגר"א דהביא סייעתא לדעה שניה מירושלמי, משמע דסבירא לה דלרש"י לאו דוקא בשאם מוצא שני אתרוגים לקנות, דהוא הדין כשכבר קנה ונודמן לו להחליף, גם כן צריך להחליף ולהוסיף, והאי דלא צייר רש"י בכהאי גוונא, משום דלהחליף הוא דבר שאינו מצוי. שער הציון שם ובבה"ל ד"ה בצמצון משמע שכך לעיקר

³⁷ שער הציון שם ומ"ב ד ולדעת הב"י ברש"י דם זה אינו חייב

³⁸ בה"ל שם ד"ה אם

³⁹ לאו דוקא אתרוג דה"ה ס"ת או שופר וכדומה שקנהו והיה בו רק כשיעור מצומצם ואח"כ נודמן לו אחר שהוא גדול בשיעורו מצוה להחליפו ולהוסיף עליו עד שלישי. מ"ב ב שם

⁴⁰ שהוא שלישי מלנו

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אחר⁴¹. לדעה השניה אם קנה כבר אחד שראוי לצאת בו, ודאי אינו צריך להפסיד מעות הראשונות ולקנות אחר, או אפילו להחליפו⁴², אלא אם מצא לקנות שני אתרוגים והאחד הדור בינפיו⁴³ מחבירו, יקח את ההדור בשליש במחירו יותר מדמי חבירו, ולדעה השלישית גם אם קנה יחליפנו למהודר ממנו או ימכרנו לאחרים וישלם עד שלישי מדמי הראשון לקנות המהודר ממנו⁴⁴.

אף על פי⁴⁵ שחייב אדם לתת כל ממונו כדי שלא יעבור על אחת ממצות הש"י, דכתיב (דברים ו פסוק ד) וְאֶהְיֶה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וּגְו' וּבְכָל מַאֲדֶךָ, זהו במצות לא תעשה שלא יעבור עליה בקום עשה⁴⁶, שמחוייב הוא לתת כל ממונו ולא יעבור על לאו אחד במזיד. ואף שיעטרך עי"ז אח"כ לחזור על הפתחים לא נוכל להתיר עי"ז איסורי תורה⁴⁷.

אבל במצות עשה שלא יעבור עליה, אין אדם מצווה לתת כל ממונו, בשבילה להביא את עצמו לידי עוני, ולהפיל עצמו על הציבור⁴⁸, שהעני חשוב כמת וטוב לו לישב בשב ואל תעשה, אפילו היא מצוה עוברת ותיבטל המצוה ויקיים הרבה מצות כנגדה, משיביא עצמו לידי עוני החשוב כמת, ועי"ז אמרו חז"ל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ומ"מ חייב להוציא עכ"פ עישור נכסיו לזה⁴⁹. ובמצוה עוברת עד חומש⁵⁰.

ובמסכת סוכה דף מא: התבאר שבזוהר תרומה (קכח.) **בְּסִפְרָא דְחַרְשֵׁי, דְּאוּלִּיף אֲשֶׁמְדָאֵי לְשִׁלְמָה מְלָכָא, כָּל מָאן דְּבָעֵי לְאַשְׁתְּדָּלָא לְאַעְבְּרָא מְנִיָּה רוּחַ מְסִאָבָא, וְלֹאֲכַפְיָא רוּחָא אַחְרָא. הֵהוּא עוֹבְדָא דְבָעֵי לְאַשְׁתְּדָּלָא בֵּיהּ, כְּעֵי לְמִקְנֵי לֵיהּ בְּאַנְרֵי שְׁלִים, כְּכֹל מַה דְּיִבְעוֹן מְנִיָּה, בֵּין זְעִיר בֵּין רַב, כְּגִין דְּרוּחַ מְסִאָבָא, אִיהוּ אֲזַדְמֵן תְּדִיר בְּמִנְנָא וּבְרִיקְנֵיָא, וְאֲזַדְבֵּן כְּלָא אַנְרָא, וְאַנִּים לְבָנֵי**

⁴¹ דאם כן אין לדבר סוף, דלעולם ימצאו גדול ונאה יותר מעט מזה שיהיה בידו, ואם כן יצטרך לבזבז כל ממונו.

⁴² ולשתי דעות אלו אם כבר קנה אחד והוא בשיעורו גדול יותר מכביצה א"צ להוסיף להחליף בהדר לכו"ע דלדיעה ראשונה כיון שגם הראשון לא היה בו שיעור מצומצם ולדיעה שניה לא החמירו ליקח ההדר כלל בשכבר קנה האחד מ"ב שם ה

⁴³ מ"ב שם

⁴⁴ מ"ב שם

⁴⁵ רמ"א שם

⁴⁶ וזה אפילו בל"ת גרידא וכ"ש אם נוגע הדבר לחייבי כריתות ח"ו כגון שאינו יכול להשיג איזה משמרת להרויח אם לא שמתרצה להלל השבת ולעשות בו מלאכה כשאר פועלים אסור לו לשמוע להם ואף דנוגע זה למזונותיו ולמזונות אנשי ביתו אין לו להכרית נפשו עבורם. מ"ב שם י

⁴⁷ מ"ב שם

⁴⁸ הנה שלישי מנכסיו מוכח בגמרא בהדיא דאין צריך ליתן עבור מצוה אחת והפוסקים הסכימו דאפילו פחות משליש ג"כ אין צריך ליתן וסמכו דינו כמו לענין צדקה שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יעני ויצטרך לבריות וה"ה בזה. מ"ב שם ז

⁴⁹ דגם בצדקה שיעור בינוני הוא מעשר ועיין במ"א וא"ר דכמו שם לענין צדקה שנה ראשונה מן הקרן מכאן ואילך מן הרויח ה"נ בענינינו ועיין בבה"ל שביירנו דר"ל דמשיעור זה בודאי אסור לפחות אבל אפשר דבענינינו דהוא מצוה עוברת גרע טפי והייב להוציא עד חומש מנכסיו. מ"ב שם ח

⁵⁰ בה"ל יותר מחומש

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

נָשָׂא לְמִשְׁרֵי עֲלֵיָהּ, וּמִפְתֵּי לֹן לְדִיָּרָא עֲמָהוֹן, בְּכַמָּה פְתוּיִין, בְּכַמָּה אָרְחִין, סְטִי לֹן לְשׁוּאָה דִּינִירָה עֲמָהוֹן. (תרגום – בספרי כשפים, שלמד אשמדאי, מלך השדים, לשלמה המלך, כתוב, כל מי שרוצה להשתדל להעביר ממנו רוח הטומאה ולהכניע רוח האחר דס"א, מעשה ההוא שרוצה להשתדל בו, צריך לקנותו בשכר מלא, שיתן כל מה שמבקשים ממנו, בין מעט ובין רב. משום שרוח הטומאה הוא מזומן תמיד בחנם ובריק, ונמכר בלא תשלום, כי מכריח בני אדם שישרה עליהם ומסית אותם בכמה הסתות לדור עמהם. בכמה דרכים מטה אותם שיעשו משכנם עמו.)

וכן נהג האר"י ז"ל שכשהיה⁵¹ קונה איזה מצוה כגון תפילין או אתרוג לא היה מקפיד לדעת כמה יתן במצוה ההיא, אלא היה פורע כל שהיו שואלין אותו בפעם הראשונה, והיה אומר למוכר הרי המעות לפניך, קח כל מה שתרצה.

ו. כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם מה שאין בו באש... שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב

מסר שורו⁵² לחש"ו (חרש או שוטה או קטן), אף על פי שהוא קשור, ואפילו שמרוהו החש"ו שמירה מעולה, וחתרה ויצאה והזיקה חייב⁵³, ויש אומרים⁵⁴ שאם מסר לחש"ו שור קשור כראוי, או שנעל כראוי פטור.

וכן אם מסר בורו⁵⁵ לחש"ו לשמירה, יש אומרים⁵⁶ שאפילו היה הבור מכוסה חייב בעל הבור.

⁵¹ כף החיים תנד מ ועיין בשו"ת חוות יאיר סוס"י רל"ב

⁵² שו"ע ונו"כ חו"מ שצו ו

⁵³ שפשע כמה שמסרה לחש"ו, והקשר והשמירה אינו כלום, שכן דרך חש"ו לשחק ולפתות, ואפילו חתרה הו"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס, ואף על פי שאין האונס מחמת הפשיעה, שהרי חתרה, כתב הסמ"ע דכיון שבשעה שמסר להם לא היה נעול, ואותה פשיעה שהיתה ראויה לבא או באה עתה מיקרי מחמת הפשיעה, ומשמע שאם הוא בעצמו נעל כראוי כשמסר להם פטור, ובערוה"ש כתב שדרך חש"ו לשחק בשור ואז משתדל השור לצאת, והוי דומיא דהניחה בחמה, ועי' בדבריו בסימן תי סעיף לט.

⁵⁴ דעת הראב"ד, ולא הובאה בשו"ע, והמאירי בפ' ארבעה אבות מפרש גם בדעת הרמב"ם דאירי כשלא קשר כראוי ולכן חייב, עיין שם. פתחי חושן חלקו פרק ה הערה עו

⁵⁵ שו"ע ונו"כ תי ל

⁵⁶ שדרך חש"ו לקלקל ולגלות הכסוי, ולדעת הראב"ד הנוכר גבי שור שאם קשרו כראוי פטור ה"ה בבור, עי' בסמ"ע ובערוה"ש

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא קמא

אולם בנוקי אש⁵⁷ אם מסר גחלת ביד חש"ו, פטור מדיני אדם⁵⁸, וחייב מדיני שמים, מסר להם שלהבת חייב אף מדיני אדם⁵⁹.

ז. שהשור משלם את הכופר וחייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין בן בכור

כבר התבאר בדרף ב. שאמרה תורה (שמות שם פסוק כח – ל) וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי. ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבבב'ו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בבבב'ו יומת. אם כפר יושט עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושט עליו.

שור שהמית⁶⁰ את האדם בכל מקום בין גדול בין קטן בין עבד בין בן חורין אחד תם ואחד מועד הרי זה נסקל, ואם המית את הגוי פטור כדיניהם.

ואחד השור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד שהרג, שהתם פטור מן הכופר והמועד חייב בכופר ובלבד שיהיה מועד להרוג.

ובדרף ד. התבאר ששור, וכן כל בהמה או חיה או עוף שהמית אדם, בכל מקום ובאיזה אופן שהוא, חייב סקילה, ודינו בפני ב"ד של עשרים ושלושה כדין אדם שהרג נפש, ואינו נוהג בזמן הזה⁶¹, ומ"מ מצוה על כל אדם להרגו⁶².

⁵⁷ שו"ע ונו"כ תיה ז

⁵⁸ שכן דרך גחלת להכבות מאליה, וכתב בערוה"ש שאם צוה להם להבעיר חייב, והוא לשיטתו בכל שליחות לד"ע

⁵⁹ שו"ע שם, שמעשיו נרמו. ונראה דלאו מדינא דגרמי היא, אלא כאש ממש, שהרי גם כשמסר בידם ה"ז כרוח מצויה, ובערוה"ש כתב דהוי ברי הזיקא, ומשמע שמדינא דגרמי הוא. ועי' קצה"ח סי' שפו, וצ"ע. פתחי חושן שם פרק ט הערה טז

⁶⁰ רמב"ם נזקי ממון י א ב

⁶¹ עי' ערוה"ש סימן תה שהאריך בפרטי הלכה זו

⁶² כמבואר בסנהדרין דף טו; והיינו כשאין לו בעלים, ואם יש לו בעלים אסור משם דהוי כחוסף מצוה, כמבואר בסימן שפב סעיף א, ונראה שאם אין הבעלים רוצה להרגו הזרה המצוה על כל אדם, אבל במנח"פ סימן שפב מדייק מדברי הרמב"ם והשו"ע שכתבו שור שמזיק לבריות יש בו דין חוסף מצוה, שאז המצוה על הבעלים לשחטו, אבל אם המית אדם אין המצוה מסורה לבעלים אלא לב"ד, וגם צריך ב"ד סמוכים כדין מיתת בעלים, ומה דמשמע בסימן שצז סעיף ב שאין מצוה לשחוט שור המזיק אלא לשמרו, איירי ברגיל להזיק ממון, והכא

הלכות הרף היומי

מסכת בבא קמא

בהמה שהמיתה אדם בכונה חייב הבעלים גם בתשלומי כופר, והכופר הוא קנס שאין גובין בזמן הזה, ואם תפס אין מוציאין מידו, ומ"מ חייב לצאת ידי שמים ולשלם⁶³.

ומשנסקל השור, אסור לאכול, ועובר בלאו שנאמר (שמות כא פסוק כח) וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. ולוקה שתים⁶⁴.

נוסף לאיסור אכילה אסור גם בהנאה ולכך נאמר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ שֶׁלֹא יתננו לנכרי ולא יתננו לכלבים או איזו הנאה, ואפילו העור ושאר דברים כגון גידים ועצמות הכל אסור בהנאה.

ובזמן הזה שאין לנו בעוונותינו בית דין של עשרים ושלושה וא"א לגמור דינו של שור הנסקל שור שהמיתה אדם או שנעברה בו עבירה אין איסור באכילתו אם נשחט וי"א⁶⁵ שלכתחילה לא ישחטו על מנת לאוכלו אלא ימכרו לעכו"ם ובדיעבד אם שחטן מותר לאוכלו וי"א שמצוה לשוחטו ולאכלו מיד ולא ישחנו למוכרו או להניחו בחיים כלל ומ"מ אין לכתוב על עורו ספרי תורה תפילין ומזוזות.

איירי ברגיל להזיק לבני אדם, ועי' שו"ת הת"ס או"ח סי' קה. וגם בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' רמא כתב שאסור להרוג כלב שאינו מוחזק להזיק רק גורם צער, עיין שם, ועי' להלן פרק יב הערה מב מדברי הרמ"א בתשובה. ובגמרא שם לכאורה נראה שלא אמרו כל הקודם להרגו זכה כי אם בהנך חמשה מועדים, אבל לא בשור, ומדברי הפוסקים משמע שאינם מחלקים בזה.

⁶³ עי' ערוה"ש סימן תה שהאריך בפרטי דיני כופר, ואינו נוהג בקרן תמה (ואף לא בשן, שהוא משונה לאכול אדם, והו"ל בקרן), אלא בקרן מועדת וברגל, באופנים שחייב בהם, ודוקא כשהרגו בכונה, עי' קצה"ח שם סק"א, ודיני קנס בזמנה"ז נתבאר קצתלעיל דף ב. ומ"מ נראה שבכופר לכו"ע חייב לצאת ידי שימים, שהרי כתב הרמב"ם שהבעלים חייב מיתה לשמים, והכופר הוא כפרתו, עי' קצה"ח סי' תי סק"ד, ושור שהרג עבד כנעני של חבירו משלם ל' סלעים, וגם זה מתשלומי קנס, ועי' בערוה"ש שם כמה פרטים בהלכה זו.

⁶⁴ משום לא יאכל את בשרו ומשום נבילה והיאך חל איסור שור הנסקל על לאו דנבלה, או משום איסור בבת אחת אם נאמר כשישת רוב הפוסקים לקמן דשור הנסקל אינו נאסר אלא לאחר מיתה וגם מחמת איסור הנאה הוי ליה איסור חמור, או איסור מוסיף לקצת שיטות, וגם להפוסקים דנאסר מחיים, חל האיסור מחיים, וזה תלוי אם בחייה לאברים עומדת, (עיין חולין ק"ב ע"ב), ואכמ"ל בדין איסור חל על איסור והחלב ג"כ אסור בהנאה, עיין פסחים כד ע"ב וכו' ע"ב, ועיין צ"ח שם פלפל איך חל על החלב, ואין כאן מקומו בענינים אלו (מנחת חינוך מצוה נב אות א)

⁶⁵ במ"ז יו"ד סימן קנג כתב שבזמנה"ז ליכא גמר דין ומותר באכילה, ובשם יש מי שהורה כתב שאסור באכילה וכתב שמעות הוא, וכונתו לתשובת הב"ח שאוסר, ועי' פת"ש ודרכ"ת שם, וכן בקובץ הפוסקים סימן א סעיף א מדברי האחרונים שיש אוסרים באכילה ויש אוסרים אף בהנאה, עפ"י דברי הגמרא בסנהדרין שם, ובפת"ש כתב בשם יד אליהו שאין לכתוב על עורה סת"ם, ומצדד לומר שאף בדיעבד צריך גניזה, ועי' שו"ת בית יצחק או"ח סימן עה, ומדברי הי"ש"ש שהביא הגר"א בסימן שפב סק"א משמע שמותר באכילה, ולדבריו כתב בערוה"ש שאם הרגו אחר חייב לשלם הפסד ההריגה. ועיין בשו"ת חכם צבי סי' פ"ד שהאריך בזה וכתב "משום ובערת הרע מצוה לשוחטו ולהעבירו מן העולם כיון שאין לנו בית דין בזה"ז שנוכל לבערו ע"פ בית דין כעיקר מצוותו וכן כתב בספר הסידים להיתר וכבר נודע גדולות מחברו וצ"ח וכו' המ"ז ז"ל סי' קנ"ג בי"ד ואין להחמיר כלל וכלל"

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>